

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

ВАЖЛИВИЙ КРОК В УДОСКОНАЛЕННІ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Запровадження нової номенклатури спеціальностей вищої освіти у 2015 р. спричинило неоднозначні наслідки для викладання фундаментальних дисциплін в економічних вищих навчальних закладах (насамперед політичної економії/економічної теорії, макро- та мікроекономіки, історії економічних вчень). З малоприйнятних підстав спеціальності «Фінанси» та «Облік і оподаткування» перестали вважатись економічними, а підготовка фахівців-економістів упродовж останніх чотирьох років здійснювалась за відсутності відповідних державних стандартів.

Одночасно розгорнувся процес децентралізації управління вищою школою. ВНЗ отримали практично повну самостійність у формуванні структури навчальних планів та визначенні кола обов'язкових та вибіркових дисциплін. Це призвело до намагання кафедр (насамперед випускаючих) в умовах скорочення прийому студентів на перші курси у будь-який спосіб «перетягнути» на себе якомога більше навчальних дисциплін. Цьому також сприяла зміна підходів до кадрового забезпечення освітнього процесу, що відображена у змінах, що були внесені до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у 2018 р., коли поняття «відповідність кваліфікації викладача дисципліні, що викладається» було замінено поняттям «відповідність кваліфікації викладача спеціальності підготовки». В результаті дивним чином поєднались такі вимоги до викладачів, як наявність 7 форм активності як умова допуску їх у студентську аудиторію (замість 4 раніше) та можливість читати будь-яку дисципліну за наявності цих 7 форм активності, незалежно від профільної вищої освіти (наявність якої раніше була обов'язковою).

Саме внаслідок розмитості запроваджених нормативними документами критеріїв забезпечення якості освіти у найгіршому стані опинились студенти, оскільки вони фактично були позбавлені гарантій якісного викладання фундаментальних економічних дисциплін.

У цих умовах суттєво зростає роль належного забезпечення навчального процесу, зокрема, необхідність підготовки високоякісних та компактних навчальних посібників, які покликані формувати у студентів необхідні компетентності, навички, знання та уміння у несприятливому інституційному середовищі, у якому здійснюється викладання, та незалежно від того, чи пощастить їм зустрітися з кваліфікованим викладачем.

До такого типу навчальної літератури слід віднести і рецензований навчальний посібник з бізнес-економіки авторства проф. О. З. Ватаманюка¹.

¹Ватаманюк О. З. Бізнес-економіка : навч. посіб. / О. З. Ватаманюк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 324 с.

Сама назва посібника є оригінальною та дещо незвичною для наших умов, але у ній закладений глибокий сенс, оскільки саме життя вимагає зміни підходів до викладання та наближення його до сучасних реалій.

За своїм змістом та проблематикою посібник перекликається з курсом мікроекономіки, але, на відміну від переважної більшості вітчизняних та перекладених посібників з мікроекономіки, він, з одного боку, не перевантажений математичними формулами, а з іншого, – насичений чисельними реальними прикладами, кейсами, практичними завданнями, які у своїй сукупності роблять процес засвоєння цікавим та приємним.

Посібник складається з 8 розділів, у першому з яких розкриваються загальні відомості про економічну діяльність, а у наступних семи – теоретичні та практичні засади підприємницької діяльності. Приваблює у книзі логіка та послідовність розгляду окремих питань.

Так, наявність першого розділу, який є ознайомлювальним, виключає необхідність попереднього вивчення економіксу, оскільки читач одразу отримує можливість ознайомлення з базовими поняттями економічного аналізу. Вже в цьому розділі звертає на себе увагу вдале поєднання необхідного академізму та популярності у викладенні матеріалу. Автор вміло вплітає у текст відомості про найбільш розповсюджені теоретичні підходи до дослідження економічної діяльності людей (зокрема, ризик та невизначеність, асиметрія інформації тощо).

Другий розділ присвячений проблемі раціональності економічної поведінки. Зазвичай ця проблематика не дуже детально відображається у навчальній літературі, хоча саме у сучасних умовах стає очевидною важливість глибокого розуміння коренів ірраціональної поведінки та засобів нейтралізації її негативних наслідків. З огляду на визнання наукових досягнень розробників поведінкової економіки світовою науковою спільнотою включення цього розділу до посібника є дуже влучним та своєчасним.

Третій розділ присвячений характеристиці підприємців. І тут автор залишається вірним собі, глибоко розкриваючи як теоретичні концепції підприємництва (зокрема, підходи Ф. Найта, Й. Шумпетера, І. Кірцнера, Г. Лейбенстайна, А. Аслунда та інших знаних авторів), так і становлення цього виду діяльності у сучасній Україні.

Четвертий розділ цілком логічно торкається проблеми попиту та споживацької поведінки. На відміну від звичних посібників з мікроекономіки, автор суттєво удосконалює викладення матеріалу, не обмежуючись класичними моделями попиту, а вводячи до аналізу нові тенденції та особливості, пов'язані зі становленням мережевої економіки. Крім того, своєрідною родзинкою цього розділу став матеріал, у якому фірма розглядається як покупець. Зазвичай висвітлення проблеми попиту у багатьох підручниках та посібниках обмежуються розкриттям суто споживацької поведінки людей (а не фірм).

Розділи з п'ятого по восьмий присвячені послідовному аналізу проблем виробництва продукту, формування та динаміки витрат, ціноутворення та прибутку. І тут, так само як і у попередніх розділах, глибокий теоретичний аналіз вдало поєднується з цікавим ілюстративним матеріалом, влучними прикладами з реального життя, які підтверджують правильність запропонованих теоретичних пояснень і формують так

необхідну сучасному фахівцю-економісту культуру мислення та розуміння глибинних механізмів функціонування економіки.

В цьому плані з очевидних вдалих доробок автора слід насамперед зазначити виділення коротко- та довгострокового аналізу виробництва та витрат у п'ятому – сьомому розділах.

Іншим вдалим методичним підходом, на нашу думку, слід вважати розгляд моделей олігополістичного ринку у сьомому розділі. У переважній більшості посібників з мікроекономіки першого рівня розглядаються загальні поняття про цей ринок. У рецензованому ж посібнику запроваджено аналіз моделей Бертрана та Курно, а також елементи теорії ігор, що зазвичай практикується на магістерському рівні. Це дуже важливо – показати студентам, що інструментарій економічного аналізу постійно розвивається, а також що навчальні версії ознайомлення з цим інструментарієм є суттєво меншими за обсягом порівняно із тим, що напрацювала сучасна наука.

Одним з найцікавіших у посібнику є восьмий розділ. Ту також є своя родзинка. Розкриваючи традиційні для аналізу ціноутворення аспекти, пов'язані з неокласичною теорією, автор дещо несподівано, на перший погляд, вдався до розгляду еволюційної теорії. Але якщо вдуматися, то це є дуже правильним, оскільки у сучасних умовах швидких та динамічних змін суттєво зростає роль і значення прогностичної функції економічної теорії. І попри усі складнощі, пов'язані з різким зростанням невизначеності економічного розвитку в довгостроковій перспективі, навички економічного прогнозування є вкрай необхідними як для бізнесменів, так і для економістів-аналітиків.

Вдало доповнює основний матеріал книги два покажчики – іменний та предметний, які дуже полегшують пошук необхідного матеріалу та роблять роботу з книгою зручною та приємною.

Високо оцінюючи виконану автором роботу, хотілося б при цьому висловити два побажання.

Перше. Автор зосередився переважно на мікроекономічній проблематиці. На нашу думку, робота явним чином виграла б, якби до неї було включено відповідні макроекономічні розділи (зокрема, щодо ролі держави, а також щодо міжнародної економічної діяльності фірми тощо). Фрагментарно ці питання були розкриті (наприклад, у третьому розділі при характеристиці підприємництва в Україні автор на с. 98–99 слушно згадує про інституційні пастки та політичні інвестиції). Такий концептуальний підхід є вкрай важливим саме для розуміння сучасної специфіки бізнесової діяльності в Україні з огляду на кризу кланово-олігархічної моделі державного управління та євроінтеграційні сподівання українського бізнесу.

Друге. Проблема поведінки попиту і пропозиції в умовах мережевої економіки заслуговує на значно більшу увагу, ніж це зроблено у посібнику. Справа в тому, що у мережевій економіці можуть докорінно змінюватись традиційні механізми взаємодії попиту та пропозиції. Наприклад, оскільки при виробництві смартфонів найбільшими є витрати на створення перших одиниць нової моделі, а граничні витрати виробництва наступних одиниць зменшуються, то крива пропозиції смартфонів показує зворотню залежність між ціною та кількістю вироблених смартфонів.

Так само і гранична корисність смартфонів не зменшується у процесі насичення ними ринку, а збільшується, оскільки кратно збільшується кількість можливих

комунікацій у мережі та відповідно можливостей розширення доступу до корисної інформації. Отже, крива попиту на смартфони може демонструвати пряму залежність між ціною та кількістю¹.

Але ці зауваження жодним чином не впливають на високу оцінку видання.

Автору вдалося сформувати у читача стійке відчуття того, що матеріал, з яким він знайомиться, не є суто академічним, абстрактним та відірваним від українських реалій, а навпаки, допомагає їх краще зрозуміти, орієнтуватись в них та опанувати логіку організації та ведення бізнесової діяльності.

Посібник може бути використаний не тільки у навчальних цілях у вищих навчальних закладах, що готують фахівців зі спеціальності 051 «Економіка», але й для підготовки фахівців напряму 07 «Управління та адміністрування» (усі спеціальності). Характер викладення матеріалу та його високий науково-методичний рівень дозволяють рекомендувати його для студентів усіх інших неекономічних спеціальностей з дисципліни «Бізнес-економіка» як міжфакультетської. Вважаємо, що він також стане у нагоді бізнесменам-початківцям, які не мають базової економічної освіти.

Доктор економічних наук, професор

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри економічної теорії та економічних методів
управління економічного факультету)

Володимир Соболев

---

¹ Див. докладніше: Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем : моногр.; под ред. Чл-корр. НАН Украины А. А. Гриценко ; НАН Украины ; Ин-т экон. и прогнозир. – К., 2013. – С 161–175.